

İran ve Irak'ta yerleşen Türkler bölgedeki hakim devletlerle işbirliği yapmaya başlamışlardı. Abbasilerden hemen hemen Harun er-Reşid'in oğulları döneminde başlamak üzere dördüncü (onuncu) yüzyıl ortalarına gelinceye kadar devletin üst kademelerinde ve özellikle orduda büyük görev alan Türkler Muhammed ibn Raik ile Emirül-Umeralığa kadar tırmanmışlardı. Aynı zamanda Deylemi devletinde de üst bürokratik görevler üstlenmişlerdi.

Taberistan'da hüküm süren kumandanlardan Maldin İbn Kaki'nin veziri Ali el-Ariz'in azadlılarından olan Ebu'l-Hüseyin Beckem, bir müddet Mekan b. Kaki'ye hizmet ettikten sonra oradan ayrılarak Ziyar emiri Deylemi Merdavic İbn Ziyar'ın emrine girdi. Ancak Beckem ve yanında bulunan diğer Türkler Merdavic zamanında bir hayli sıkıntı çektiler. Onların bu sıkıntıları çok fazla dayanmalara engel oldu ve kendilerine zulmeden Merdavic'ten gereken intikamı aldılar.

Merdavic bu işkence ve sıkıntıları yaptığı bir günde yakın adamlarıyla birlikte atına binip Türkleri de arkasından sürükleyerek gitmiş ve yatsıya doğru evine ulaşmıştı. Daha önce de Türk askerlerinin ileri gelenlerinden bazılarını dayak atmıştı. Bu yüzden Türkler ona karşı kin besleyerek onu öldürmek istediler, ancak bu hususta gerekli destek bulamadılar. Bu son olay meydana gelince birbirlerine şöyle dediler: "Bu şeytanın bize karşı yaptıklarına ne zamana kadar sabredeceğiz?" Hemen oracıkta anlaşarak Merdavic'in başına bir çorap örmek üzere aralarında yemin ettiler. O gün Merdavic hamama gitmek istemişti. Hamama girdiğinde odaları ve hamamı Gürtekin adında birisi bekler ve onu korurdu. Ancak o gün Merdavic Gürtekin'e kendisine yanaşmamasını ve onu izlememesini söyleyince Gürtekin de ondan geride durup buna son derece kızdı. Merdavic'i koruyan bekçi ve nöbetçileri görev başına gitmeleri için hazırlayan, getirip görev başına diken Gürtekin'di. Fakat o gün Merdavic'e son derece kızdığı için nöbetçileri getirmede.

Merdavic'in hamamdaki hizmetini gören siyahi bir hizmetçisi vardı. Türkler bunu da kendilerine meylettirdiler. O da onlara destek verdi. Türkler bu hizmetçiye o gün yanında Merdavic'i korumak üzere giderken bir silah götürmemesini söylediler. Bu siyahi hizmetçi adet üzere bir beze sarılı bir zira uzunluğunda uzunca bir hançer taşırdı. Bu hizmetçiye silah taşımamasını söylediklerinde siyahi hizmetçi: "Buna asla cesaret edemem." diye cevap verdi. Bunun üzerine bu hançerin ağız kısmını kırarak yalnız kabzasını kılıfında bırakıp onu bir mendile

· Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

1 İbn Tağribirdi (en-Nucumü'z-zahirefi mulukMısır ve'l-Kahire, Kahire 1932, III, 210 vd.) Ebu'l-hayr Beckem el-A'var şeklinde kaybeder.

başka bir hizmetçi gelip evine gitmek üzere Merdavic' den izin istedi ve çıkıp hamamın kapısına oturdu. O sırada gelen Türkler hamama hücum ederek kapıda beklemekte olan hizmetçiyi bertaraf etmek istediler: Hizmetçi onlara engelolmak istedi, bağırınca Türklerden birisi ona indirdiği bir kılıç darbesiyle elini kesti. Bunun üzerine onlara engelolmak üzere siyahi köleye seslenip, ardından olduğu yerde yere yıkılıp kaldı. Merdavic bağrıışmaları işitince kendini korumak üzere elini beze sarılı hançere uzattı fakat hançerin kırılıp yalnız kabzanın bırakıldığını gördü. Hemen oracıkta bulunan üzerine oturulan bir hamam iskemlesini alarak onu kalkan gibi kullanıp hamamın kapısına kadar giderek kapıyı içeriden tıkadı. Türkler kapıyı zorladıklarında kapalı gördüler. Bunun üzerine bazıları hamamın damına tırmanarak kubbelerdeki camları kırdılar ve oradan Merdavic'i ok yağmuruna tuttular. Merdavic bu arada sıcak odaya kapanıp onlara yalvarmağa kendisini bıraktıkları takdirde her türlü ihsanlarda bulunacağına dair yeminler etmeğe başladı. Ancak Türkler Merdavic'e hiç de iltifat etmeyip hamamın kapısını kırarak içeri dalıp onu öldürdüler 3.

Halkı Merdavic' e karşı kışkırtanlar ve onun ölümüne sebep olanlar; İleride Bağdad askerlerinin başkumandanı olacak olan Tüzün, Yaruk, İbn Buğra ve Muhammed b. Yınal et-Tercüman ve onlara yardım eden Beckem adındaki ileri gelenleri idi. Beckem, Tüzün'den önce Irak askerlerinin başına getirilen bir kumandan idi.

Merdavic'i öldürdüklerinde adamlarına haber verdiler. Bunu haber alan herkes atına atlayıp Merdavic'in köşküne geldi ve köşkü yağmalamaya başladı. Deylemler daha önce şehre girmişlerdi, Merdavic de arkadan onlara yetişecekti.

Türkler kararlaştırdıklarını gerçekleştirmek için Dey lemilerden geride durmuşlardı. Deylemler bunu haber alınca hemen Türkleri r.arkadan koyaladılar. Sonra hazineleri yağmalamak üzere geri dönen Deylemler Vezir el-Amid tarafından ateşe verildiğini gördüler, böylece hazineler de bu şekilde yanıp gitti.

Türkler Merdavic'i öldürdükten sonra iki ayrı gruba ayrıldılar. Bir grup, Tüzün tarafından gözlerine mil çekilen Hachac ile birlikte İmadüdevle b. Büveyh'in yanına gitti. Diğerinden daha kalabalık olan grup ise Beckem ile birlikte el-CiM.! bölgesine doğru çekildiler⁴. Bu ikinci grup Dinaver ve çevresinin haracını ve vergilerini toplayıp Nehrevan'a gittiler ve oradan halife er-Razi'ye mektup yazıp Bağdad'a gitmek istediklerini bildirdiler. Halife er-Razi'nin bu isteklerini kabul etmesi üzerine Bağdad'a gelip yerleştiler. Ancak el-Hucariyye askerleri bundan pek memnun olmayıp kendilerine karşı bir tuzak olduğunu zanederek Türklerin tekrar el-CiMI illerine doğru gönderilmesini istediler. Bunun üzerine vezir İbn Mukle Bağdadıtan ayrılmasını emredip gitmeleri için onlara bir hayli

2 İbn Miskeveyh, Tecaribü'l-umem, Nşr. H-F. Amedraz, Mısır 1916, I, 312-313; İbrü'I-Esir, el-Kamil Fi'tTarih, Beyrut 1965, VIII, 300; Türkçe çeviri, A. Ağırakça, İstanbul1987, VIII, 250.

3 İbn Miskeveyh, I, 314; İbnü'I-Esir, VIII. 301; İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-nihaye, Beyrut 1977, XI, 189.

4 Ebu Bekr Muhammed b. Yahya es-SULi, Ahbiir er-Razi Bil/ah ve'l-Muttaki lillah (Kitabu'I-Evrak), Nşr.. İ. Heyworth Dunne, Beyrut 1983, sh. 62; İbn Miskeveyh, I, 315; İbnü'I-Esir, VIII, 303; Türkçe çeviri, A.

Ağırakça, VIII, 253.

mal ve para verdi. Ancak bundan pek hoşlanmayan ve bu isteği kabul etmeyen Türkler bir hayli kızdılar. Bu arada Basra hakimi olup Vasıt'ta yaşamakta olan Muhammed İbn Raik Türklere yazdığı bir mektupta onları yanına çağırdı. Türkler Beckem'in komutası altında Vasıt'a vardılar, İbn Raik de Beckem'den diğer Türklerle, Merdavic'in yakın adamları ve Deylemlerin ileri gelenleri olan kimselere mektuplar yazmasını ve onları Vasıt'a davet etmesini istedi. Beckem'in yazdığı mektuplar üzerine Deylemlerle Türklerden kalabalık bir grup gelip Vasıt'a yerleşti. İbn Raik onlara bir hayli hediye ve özellikle ~omutanları ve reisleri Beckem'e başta olmak üzere hil'atler dağıttı. Ayrıca İbn Raik mektup yazarken "Beckem er-Raiki" şeklinde kendisini tanıtmasını Beckem'den istemişti. Beckem ve adamları İbn Raik'in yanında bir müddet daha kaldılar.

O sıralarda Halife er-Razi Billah maddi açıdan bir hayli sıkıntı içinde olduğundan Muhammed İbn Raik'ten yardım istedi ve onun Bağdad'a gelmesini emretti. Bağdad'a gelen Muhammed b. Raik Halife tarafından Emirül-ümeralığa getirilerek ismi halifenin ismi yanında minberlerde zikredilmeye başladı⁵.

İbn Raik bu yetkileri aldıktan sonra bütün görevliler, katipler ve Meipler hep birlikte ona gitmek üzere yola koyuldular, ancak el-Hucariyye askerleri ona varmakta gecikmişlerdi. Bütün bu gelenler Vasıt'a ulaşır da orada yerleştikten sonra İbn Raik 7 Zilhicce 324 (26 ekim 936) günü es-Saciyye askerlerini tümüyle tutuklattı ve bütün karargahlarında bulunan mallarını ellerinden aldı. Bundan maksadının da el-Hucariyye askerlerine daha bol maaş vermek olduğunu açıkladı. Ancak el-Hucariyye askerleri bundan bir hayli endişe duyarak şöyle dediler: "Bu gün bunların başına gelen yarın bizim de başımıza gelebilir." Ve hemen arkasından hilafet sarayının etrafında çadırlarını kurup oturdular.

Bu arada Muhammed İbn Raik Beckem ile birlikte Bağdad' a geldi ve 23 Zilhicce 324 (1 i Kasım 936) günü halife onlara hil'atler giydirdi⁶. Bu merasimler sırasında el-Hucariyye askerleri de İbn Raik'in yanına gelip onu selamladılar.

Bunun üzerine onlara sarayın etrafında kurdukları çadırlarını sökmelerini emredince onlar da bu çadırları sökerek evlerine geri döndüler.

O günden sonra Bağdad'ta divanlar tamamen işlemez hale geldi, vezirlik görevi adeta askıya alındı, vezirin hiç bir fonksiyonu kalmadı. Bütün işleri İbn Raik ile katibi yürütüyor ve herşeye onlar bakıyorlardı. İbn Raik'ten sonra Emirül-ümeralık görevini yüklenen herkes aynı fonksiyonu icra etmiştir. Bütün vergi ve paralar emirül-ümeraların hazinelerine akıyor, diledikleri gibi bu paraları kullanıp istediklerine istedikleri miktarda bir şeyler veriyorlardı. Beytülmal diye bir şey kalmadı, bunun yanı sıra çevre valileri tamamen bağımsız hareket etmeye başladılar. Artık Bağdat ve civarında~ halifenin hiç bir fonksiyonu ve etkisi kalmamış, bütün yönetim işi tamamen İbn Raik'in eline geçmiş ve halife tamamen fonksiyonunu kaybetmişti?

5 İbn Miskeveyh, I, 351; İbnü'l-Esir, VIII, 322. Defremery, "Memoire Sur Les Emirs al-Omera" ,memories presentes par divers savants a L'academie des inscriptions et Belles Letters, i Serie II, Paris 1882, s. 114; H.

Zirikli, e/-A'/iim. Beyrut 1984; s. 123 (İbn Raik mad.); H. Dursun Yıldız, Abbasilerde Emiru'l-Umeralığın ortaya çıkışı, TED, sayı: 10-II, s. 97 vd.

6 Ebu Bekr Muhammed b. Yahya es-Sali, s. 86; Arib ibn Sa'd el-Kurtubi, Sı/atu Tarihi'i-Taberf (Beyrut t.y.) Tiirihü'l-Umem devamında XI, 304, bu son kaynakta İbn Raik'in 324 yılının bitmesine beş gün kala Bağdad'a geldiği kaydedilir.

7 İbn Miskeveyh, I, 352; İbnü'l-Esir, VIII, 323 vd. İbn Tağribirdi, III, 258.

Bu arada 324 (935-936) yılında Müizzüdevle Ahmed b. Büveyh Irak üzerine doğru harekete geçmiş, Ali b. ez-Zenci ile aralarında sulh ve çatışmalar meydana gelmişti. İbn Büveyh bölgeye geldiği sırada Muhammed İbn Raik'e askerleri ve bunların başında bulunan Beckem ile Abdullah el-Beridi arasında da çatışmalar çıktı. Beckem tarafından yenilen Abdullah el-Beridi, Fars bölgesine İbn Büveyh'in yanına gitti.

Daha sonra bölge'de birçok başarılar elde edip Basra'ya gelen el-Beridi'nin adamları emirül-ümera İbn Raik için büyük bir problem olmuşlardı. İbn Raik el-Beridi'ye gönderdiği mektupta derhal Basra'yı boşaltmalarını istemişti. Muhammed b. Raik Bedr el-Harşeni ve Beckem kumandasında Basra üzerine asker sevketti ve el-Camide'ye gidip ikamet etmelerini emretti. Beckem el-Camide de durmayıp Sus' şehrine ulaştı. Bunu haber alan Abdullah el-Beridi, adamlarından "el-Hammal" diye bilinen Muhammed komutasında kalabalık bir orduyu yola çıkardı. Her iki ordu Sus şehri dışında karşılaşmış ve çarpışmalara giriştiler. Beckem'in yanında iki yüz yetmiş kadar Türk asıllı asker vardı. İbn Miskeveyh ise bu askerlerin ikiyüz doksan kişiyi olduklarını el-Hammal'ın emrinde ise tam donatılmış on bin kişilik bir kuvvetin bulunduğunu kaydeder.⁸ el-Beridi'nin adamları bu çarpışmalar sırasında mağlup olup geri döndüler. Bu mağlubiyetinde dolayı el-Beridi Muhammed el-Hammal'a bir hayli kızıp onu tokatlamış ve: "Üç bin kişilik ordunla üç yüz kişiye mi mağlup oldun?" diye çıkmıştı. Ancak el-Hammal ona verdiği cevapta şöyle demişti: "Sen Yakut el-Müdebbir'in adamlarıyla savaştığını mı zannediyorsun? Tahmin ettiğinin dışında başka kimseler üzerime gelmiştir." el-Hammal'ın bu sözleri üzerine el-Beridi ayağa kalkıp onu tokatlayıvermişti.

Mağlup olup geri dönmeleri üzerine el-Beridi bu askerlere ilavelerde bulunarak sayılarını altı bine çıkarıp tekrar el-Hammal ile birlikte Beckem üzerine yolladı. Her iki askeri birlik Tüster nehri yakınlarında karşılaştı, Beckem, hemen adamlarıyla birlikte nehri geçti. El-Beridi'nin askerleri Beckem'i ve adamlarını görünce savaşa girmeksizin gerisin geriye çekildiler. Ebu Abdullah el-Beridi de bunların geri döndüklerini görünce kardeşleriyle birlikte hemen yanına aldığı üç yüz bin dinarlık bir meblağ ile gemilere binip kaçmağa çalıştı. Ancak bindikleri gemi suda battı, dalgıçlar boğulmak üzereyken onları kurtardılar. Ellerindeki malların bir kısmını çıkarıp onlara verdiler, geri kalan mallar ise Beckem'e teslim edildi.

Daha el-Beridi'nin adamlarıyla sürekli çatışmalar yapmak zorunda kalan İbn Raik Basra halkının desteğini kaybedince el-Beridi'nin askerlerine mağlup oldu.

İbn Raik'in askerlerinin yenilmesi üzerine el-Beridi mutmain olup az da olsa rahata kavuştu ve adamlarıyla birlikte Basra'da ikamet etti. Bu arada da Beckem Ahvaz'ı ele geçirdi.⁹

İbn Raik adamlarının Basra civarında yenilmesi üzerine yeni baştan bir ordu hazırlayıp bir kısmını karadan, bir kısmını ise nehir yolu ile el-Beridi üzerine sevketti. Karadan giden askerler hemen el-Beridi'nin askerleriyle karşılaşmış ve çarpışmalara giriştiler, ancak mağlup oldular. Nehir yoluyla giden askerler ise el-Kela mahallesini ele geçirdiler. Ebu Abdullah el-Beridi nehir yoluyla gelen İbn

⁸ İbn Miskeveyh, i 370, 371; Aynı bilgiler için bk. Arib b. Sa'd el-Kurtubi, a.g.e., s. 309; Defremery, a.g.m., s. 134.

⁹ es-SiHi, sh. 89.

Raik'in askerlerinin yaklaştığını görünce daha evvel hazırlamış olduğu gemilere binerek Bahreyn

adasına kaçıp kardeşi Ebu'l-Hüseyn'i. şehri korumak üzere askerleriyle birlikte Basra' da bırakmıştı. Basra halkı şehri Ibn Raik' a karşı müdafaa etmek üzere Ebu'l-Hüseyn ile çarpışmalara girişmiş, onu el-Kela'dan atıncaya kadar savaşmışlardı.

Bu haberi alan İbn Raik hemen bizzat kendisi Vasıt'tan hareket ederek karadan Basra üzerine yürüdü. Beckem' e ~e yazdığı mektupta yanındakilerle birlikte kendisine yetişmesini emretti. Gerek İbn Raik ve gerekse Beckem'in emrind~ki askerler Basra'ya yaklaşp halkla çarpışmalara giriştiler, Basra halkı ise şehri İbn Raik'a karşı koruyor ve ona küfredip duruyorlardı. Beckem bu durumu görünce bir hayli sıkılmış ve İbn Raik'a şöyle demişti: "Bu adamlara karşı nasıl bir davranışta bulundun ki sana küfredecek seviyeye gelmişler? Hangi davranışın onları buna sevketmiştir?" İbn Raik ise: "Vallahi, hiç bilemiyorum" diye karşılık vermişti. Nihayet 5arpışmalar netice vermeyince İbn Raik ve Beckem karargahlarına geri döndüler . Bu karargahları Ma'kil suyu çevresinde olup "Ebu Ca'fer karargahı" diye bilinirdi ii. Ebu Abdullah el-Beridl'ye gelince, Oval adasından hareket ederek İmadüddeve b. Büveyh'in yanına gidip iltica etti ve Irak'a yürümesi konusunda onu teşvik ederek Abbasi halifesiyle İbn Raik'in güçsüz olduklarını ve kendisine karşı koyma imkan~ bulamadıklarını anlattı ve işi ona bir hayli kolay göstermeye çalıştı. Bu arada İbn Büveyh kardeşi Müizzüddeve'yi el-Beridi ile birlikte Bağdad'a doğru yola çıkardı.

Müizzüddeve İbn Büveyh ile el-Beridl'nin Pars bölgesinden kendilerine doğru harekete geçtiklerini haber alınca Beckem Ahvaz'a doğru yola çıktı. Ancak Beckem kendisine Ahvaz'ın harp işleri ile haracının verilmesi halinde oraya gidebileceğini söyleyince İbn Raik da onun bu isteğini kabul ederek onu Ahvaz'a gönderdi.

H. 326 (M. 937-38) yılında Müizzüddeve Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Büveyh, Ahvaz'a ve çevresindeki illere doğru yürüyerek bütün buraları ele geçirip hakimiyeti altına aldı. İbn Büveyh'in buraya gelmesinin sebebi Ebu Abdullah el-B eridi İmadüddeve'ye gidip onu Irak'!! yürümesi ve burayı istila etmesi için bir hayli teşvik etmişti. Bunun için de Imaddüddeve kardeşi Müizzüddeve'yi Ahvaz'a doğru gönderdi. Ebu Abdullah el-Beridi Ebu'l-Hasan Muhammed ve Ebu Ca'fer el-Peyyaz adındaki iki oğlunu İmadüddeve İbn Büveyh'in yanında rehine olarak bırakıp Müizzüddeve ile birlikte Ahvaz'a doğru harekete geçti. Bunların Ahvaz'a geldiğini ve Errecan'da konakladıklarını haber alan Beckem, onlarla savaşmak üzere hazırlıklarını tamamladı, ancak çarpışmaların ilk safhasında mağlup olup geriye çekildi. Beckem'in geri çekilmesinin en büyük etkenlerinden birisi, o günlerde şiddetli yağmurların yağması, bu yağmurların tesiriyle emrindeki Türklerin yaylarının kirişlerinin ıslanmış olması ve dolayısıyla ok atamayışlarıydı. Bunun için Beckem Müizzüddeve ve el-Beridi ile savaşmaktan vaz geçip Ahvaz'a geri döndü. Burada askerlerinden bir kısmını da Asker Mukrem'de bırakmıştı. Burada kalan askerler Müizzüddeve ile on üç gün müddetle çarpıştılar², Ama sonunda Tüster'e geri çekildiler. Muizzüddeve de Asker Mükrem'i ele

LO İbn Miskeveyh, I, 372-373; İbnü'l-Esir, VIII, 336; Arı b. Sa'd eel-Kurtubi, Sılatu't-Taberi, s. 310;

Defremery, a.g.m. s. 135.

II es-Silli, s. 99.

12 Muizzüddeve burada Beckem'e karşı çarpışmak üzere Muhammed b. Yınal et..Tercüman'l göndermişti bk. İbn Miskeveyh, I, 378.

geçirdi³. Bu olaylar ardından Beckem, Ahvaz'dan Tüster'e giderek ~alkın ileri gelenlerinden bir grubu alıp askerleriyle birlikte Vasıt'a gitti. Buradan İbn Raik'a yazdığı bir mektupta durumu bildirerek askerlerin büyük miktarlarda paralara ihtiyacı olduğunu, yanında yüz bin dinar varsa kendisi gelinceye kadar orada ikamet etmesini tavsiye etti. Bu mallar askere dağıtılmalıydı. Eğer yanında bu meblağ mevcut değilse Bağdad'a gitmesini söyledi, bunun askerlerin Vasıt'ta isyan

etmelerinden çok daha iyi olacağını ilave ediyordu. Beckem' in bu mektubunu alan İbn Raik, hemen yanındakilerle birlikte Vasıt'tan hareket ederek Bağdad'a gitti. Beckem ise Vasıt'a gelip burada ikamet etmiş ve yanında bulunan Ahvaz ileri gelenlerini hemen tutuklatıp onlardan elli bin dinar para istemişti. O sıralarda Ebu Zekeriyya Yahya b. Said es-Susi Beckem'in yanında bulunuyordu.

İbnü'l-Esir eserinde olayı Ebu Zekeriyya'dan naklen anlatarak Ebu Zekeriyya'nın şu ifadelerini kaydeder:

Beckem'in ne düşündüğünü ve ne yapmak istediğini öğrenmek istedim. Ona bir nasihatim ve tavsiyem olacağını bildirerek yanına gelmek istediğimi haber verdim. Beni hllzuruna çağırды, yanına varıp şöyle dedim: "Emirimiz! Sen şu dünyayı imar e';mek, halifeye ve müslümanlara hizmette bulunmak istediğini ve ülkenin yönetimini yoluna koymayı arzuladığını söylemekte sin. Halbuki daha dün sahip oldıkları varlıklarını kaybetmiş, memleketlerinden çıkarılmış, ellerindeki her şeyleri alınmış olan bu sürgün edilmiş kimselerden para istiyorsun. Onlar ülkelerinin uzağına düşmüş gurbetçilerdir. Daha dün onlardan bir çok kimse karınlarına ateşlerle dolu kazanlar konulup işkencelere çarptırılmışken, aynı şekilde onları işkence ettirmeyi istiyor ve bu hususta emir veriyorsun. Bilmiyormusun ki bu yaptıkların işitilecek olursa tanıyan ve tanımayanlar sana buğzedecektir. Sen İbn Raik'in Basra halkına karşı takındığı kötü tavrını beğenmemiş ve onu kınamıştın. Gerçekten İbn Raik bütün Basra halkına karşı mı kötü davranmıştır? Hayır, vallahi o öyle yapmamıştır. Belki Basralılardan bir gruba eziyet etmiş ve küçük bir kitleye kötülükte bulunmuş olabilir. Ancak Basra halkının tümü ona buğzetmiş, ona karşı gelmişti. Bağdad'ın avamı ise böyle bir işkence ve tavra asla tahammül edemez."

Ona bu sözleri söyledikten sonra Merdavic'in yaptıklarını anlattım. Bunları işitince beni doğruladı ve ona yaptığım nasihatten dolayı memnun olduğunu bildirip Ahvazlıların derhal serbest bırakılmalarına dair emir verdi¹⁴.

Muizzüdevle b. Büveyh ile el-Beridi, Asker Mukrem'i ele geçirince Ahvaz halkı varıp bu başarılarından dolayı el-Beridi'yi kutladılar. Bu kutlama hey' eti içinde Ahvazlı iyi bir tabib bulunuyordu. O sıralarda da el-Beridi üç günde bir gelen bir ateşli hastalığa, sıtmaya tutuluyordu. el-Beridi bu doktora: "Ebu Zekeriyya! Bu durumumu görüyormusun? Sıtma beni perişan etti" şeklinde hastalığından şikayet edince, tabip ona: "Karıştırmaktan ileri geliyor." diye karşılık vererek, yemek karıştırmayı ve hastalığının yemeklerin tesiriyle olduğunu ifade etmek istemişti. Ancak el-Beridi ona: "Bundan daha çok karıştırma mümkün müdür? Dünyanın altını üstüne getirdim" şeklinde karşılık vermişti.

13 İbn Miskeveyh, I, 378; İbnü'l-Esir, VIII, 340; Arib b. Sa'ad, Sılatu't-Taberf, s. 311; Defremery, a.g.m., s.

138-139.

14 İbn Miskeveyh, I, 379; İbnü'l-Esir, 341.

EMİRUL-UMERA EBU'L-HÜSEYİN BECKEM ET- TÜRKİ

İbn Büveyh, el-Berid'den Basra'daki askerlerini istemiş, onları alıp Veşmgir'e karşı savaşmakta olan ağabeyi Rüküdevle'ye Isfahan'a yardımcı kuvvet olarak ulaştırmayı arzu etmişti. Bunun üzerine el-Beridi Basralı askerler hazır duruma gelince Muizzüdevle'ye: "Eğer bunlar or~da ikamet edecek olurlarsa, Deylemilerle aralarında çarpışmalar meydana gelir. İyisi mi bunlar önce Sus şehrine,

oradan da İsfahan'a ulaşırlar" diye görüş beyan edince Muizzüdevle buna muvafakat etmiş arkasından Mehdi Kalesi'nde bulunan askerlerini de getirmesini el-Beridl'den istemişti. Muizzüdevle bu askerleri nehir yolu ile Vasıt'a göndermeyi düşünmüştü. Ancak Muizzüdevle'nin bu istek ve davranışlarından korkan el-Beridi, kendisinin Yakut'a karşı yaptıklarını Muizzüdevle'nin aynen ona yapmak istediğinden endişelenmişti.

Deylemler ona pek önem vermiyor ve iltifat da etmiyorlardı. el-Beridi Muizzüdevle'nin yanından kaçıp Sus'ta bulunan askerlerinin Basra'ya geri gelmelerini emretti ve Muizzüdevle'ye yazdığı mektupta iltizamına karşılık gerekli paraları ve m~lları ödeyebilmesi için Ahvaz' dan çıkıp gitmesini istedi. Çünkü İmadüdevle İbn Büveyh tarafından Ahvaz ve Basra şehirleri el-Beridi'ye iltizam edilmişti. O, her sene B~veyhoğullanna on sekiz milyon dirhem para ödeyecekti. Muizzüdevle ağabeyi İmadüdevle'nin: "Gelirlerimize engeloldun" demesinden korktuğu için Ahvaz'dan Asker Mukrem'e çekildi. el-Beridi de Banabaz'a geçerek, adamlarını Ahvaz'a gönderdi. Diğer taraftan Muizzüdevle'ye gönderdiği mektup ve elçileriyle kendisinden korktuğunu bildiriyor, ondan emin olmak ve Ahvaz'ı rahatça koruyabilmek için Muizzüdevle Asker Mukrem'den Sus'a çekilmesini talep ediyordu. .

Ebu Ca'fer es-Saymari ve benzeri kimseler Muizzüdevle'ye şunları söylemişlerdi: "el-Beridi Yakut'a yaptıklarını sana da yapmak istiyor ve seni tutuklatıp bununla Beckem ve İbn Raik'a yakınlaşmak istiyor. Bu şekilde ağabeyin İmadüdevle'yi senin için geri çevirmeyi planlamaktadır." Bunun üzerine Muizzüdevle Asker Mükrem'den çekilmeyi reddetti.

Beckem bu gelişmeleri haber alınca derhal yanında bulunan askerlerinden bir grubu Sus ve Cündeysabur üzerine sevk edip buraları ele geçirdi. Böylelikle Ahvaz el-Beridl'nin elinde kaldı. El-Beridi Ahvaz'a, Müizzüdevle de Asker Mukrem'e sahip oldu. Bunun için Muizzüdevle'nin emrinde bulunan askerler durumdan bir hayli sıkılmağa başlamış ve bir kısmı ondan ayrılarak Fars bölgesine geri dönmeyi istemişti.

Ancak Muizzüdevle'nin ileri gelen en büyük iki kumandanı Asbahdost ve Musa Kayyaze (Feyyaze) onlara engel oldular. Burada bir ay daha ikamet etmeleri halinde bütün maaşlarını ödemeyi teahhüd etmişlerdi. Böylece? Fars bölgesine gitmek isteyen askerler burada kaldı: Muizzüdevle de ağabeyi İmadüdevle'ye bir mektup yazıp durumu bildirdi. İmadüdevle kardeşine yardımcı kuvvetler gönderince bu kuvvetlerle daha bir güç kazanıp Ahvaz üzerine yürüdü ve burayı istila etti.

Beckem'e gelince Bağdad'a hakim olup arzu ile Vasıt'ta ikamet etmiş, ancak bu düşüncesini açığa vurmamıştı. İbn Raik Ahvaz üzerine yürüyüp Büveyhoğullarını buradan çıkarmaları için Beckem'e yardımcı kuvvet olarak Ali b.

15 İbn Miskeveyh, 1, 382 vd.; Arib b. Sa'd, Sılatu'l-Taberi s. 313.

Halef b. Tayyab kumandasında askeri birlikler sevketti. Büveyhoğullarını Ahvaz' dan çıkardıkları takdirde Ahvaz valiliğini Beckem'i, haraç işleri başına da Ali b. Halef'i tayin edeceğine söz verdiler. Ali b. Halef Vasıt'a Beckem'in yanına ulaştığında Beckem onu kendisine yardımcı edinerek onunla birlikte Vasıt'ta ikamet edip şehrin bütün mallarına el koydu.

Beckem Vasıt'ta ikamet edip de orada durumu bir hayli güçlenince İbn Raik bundan korkmuş ve Beckem'in birgün Irak'a sahip olmasını arzu etmesinden bir hayli endişeye kapılmıştı. Bunun için Ebu Abdullah el-Beridi'ye yazdığı bir mektupta Beckem'e karşı onunla barış yapmak istediğini, Beckem'i Vasıt'tan kovduğu takdirde yıllık göndereceği asker ve bunun yanı sıra altı yüz bin dinar karşılığında burayı el-Beridi'ye iltizam etmeyi teklif etti.

Bu durumu haber alan Beckem, korkmağa başladı. Bunun üzerine ne yapması gerektiği hususunda adamlarıyla istişare edince adamları önce Ebu Abdullah el-Beridi'den başlamasını ve hilafet makamına taarruzda bulunmaması el-Beridi'nin işini bitirmeden İbn Raik ile karşı karşıya gelmemesini öğütlediler. Bunun üzerine Beckem, askerlerini toplayıp el-Beridi üzerine Basra'ya yürüdü. Ebu Abdullah da azatlı kölelerinden Ebu Ca'fer Muhammed el-Hammal komutasında sayıları bine varan bir askeri birlik hazırlayarak Beckem'e karşı gönderdi. İki ordu karşılaşma başladı, sonunda el-Beridi'nin askerleri mağlup olup geri çekildiler. Ancak Beckem onları takip etmedi.

El-Beridi ve adamları olup bitenleri gözetlemek ve durumu öğrenmek üzere Matara' da beklemekte idiler. Askerlerinin geri geldiğini öğrenince endişeye kapıldılar. Ancak sağ salim geri döndüklerini ve aralarından tek bir kişinin bile öldürülmediğini görünce buna bir hayli memnun oldu ve sevindiler.

Beckem'in niyeti bu saldırısıyla el-Beridi'yi bertaraf etmek ve İbn Raik ile olan ilişkilerini koparmaktı. Beckem'in gönlünde yatan Bağdad şehri idi. Bunun için el-Beridi'yi mağlup etmesinden iki gün sonra ona yazdığı mektupta olup bitenlerden dolayı özür diliyor ve şöyle diyordu. "Önce sen bana saldırarak işi başlattın, ben ise seni ve adamlarını affettim. Eğer geri çekilmelerinden sonra askerlerini takip edip kovalasaydım, onların büyük bir kısmı suda boğulur, geri kalanların çoğu da öldürülürdü. Fakat ben seninle anlaşma yapmak istiyorum. Bağdad'ı ele geçirecek olursam sana Vasıt'ı verir, buraya vali tayin eder ve seninle akrabalık bağları kurarım." Bu mektubu alan el-Beridi Allah'a şükür için secdeye kapanıp Beckem' e bir daha saldırmamak üzere yemin edip onunla barış anlaşması yaptı. Bu anlaşmadan sonra Vasıt'a dönen Beckem, İbn Raik'a karşı gerekli tedbirleri almaya ve Bağdad'ı ele geçirmeye çalıştı¹⁷.

Bağdad'ı ele geçirip İbn Raik'in yerine Emiru'l-umeralığa geçmeyi arzu layan Beckem İbn Raik'in el-Beridi'yi kendisine karşı kıskırttığını öğrenince İbn Raik' e olan bağlılıktan vazgeçmiş ve sancakları üzerinde yazılı olan "Beckem erRaiki" ibarelerini sildirmişti¹⁸.

İbn Raik ile aralarının bozulması üzerine i Zilkade 326 (30 Ağustos 938) günü Vasıt'tan hareket ederek Bağdad'a doğru yola koyuldu.

16 es-SiHi, (sh. 103) Beckem'in, Ali b. Halefi Vasıt'a 326 Cemaziye'l-evvel (938 Mart) ayında tayin ettiğini kaydeder.

17 İbn Miskeveyh, I, 384-385; İbnü'l-Esir, VII, 343-344; Arib b. Sa'd. a.g.e., s. 314.

18 İbn Miskeveyh, I, 394; İbnü'l-Esir, VII, 347.

EMİRUL-UMERA EBU'L-HÜSEYİN BECKEM ET-TÜRKİ

Vasıt'a geri dönmesi için ikna etmeye ve ona bu hususta mektup yazmaya teşvik etti. Er-Razi Beckem'e bu hususta mektup yazıp Halifenin Hacıbilerinden İbn Serhan ile gönderdi. Fakat Beckem'e er-Razi' nin geriye dönmeyi tavsiye eden mektupları ula~ınca bunları yere atıp söylenenlere hiç kulak asmayarak 11 Zilkade Pazar günü! Deyali Nehri'nin doğu sahiline gelip konakladı. Nehrin batı yakasında da İbn Raik'in adamları durmakta idi. Becke~'in adamları aniden nehre atlayıp yüzerek karşı tarafa geçtiler. Bunları gören İbn Raik'in adamları buldukları noktadan geriye çekildi. İbn Raik de Daru'l-hilafe kapısına geldiğinde içeri girmek istedi ancak kapılar yüzüne kapandı. B~ckem ve adamları ise hiçbir zorluk ile karşılaşmadan kolayca Bağdad'a girdiler. İbn Raik, Beckem'in gelmesi üzerine Bağdad'dan ayrılıp Ukbara'ya gitti. Ayrılırken halk onun aleyhinde epeyce tezahuratta bulundu. Nihayet Beckem de 13 Zilkade 326 (10 Eylül 638) günü Bağdad'a girdi2o.

Ertesi gün er-Razi Billah onu huzuruna kabul ederek yedi ayrı hil'at giydirip Emiru'l-ümera makamına tayin etti. Beckem üçgün sonra er-Razi Billah'ın imzasıyla İbn Raik'in yanında bulunan kumap.danlara mektuplar yazdırarak Bağdad'a geri dönmelerini emretti. Gerçekten İbn Raik'in yanında bulunan kumandanlar başta Bedr el-Harşeni olmak üzere bu emir üzerine ondan ayrılıp tümüyle geri döndüler21.

İbn Raik bu durumları müşahede edince Bağdad'a geri gelip gizlendi. Beckem ise Mu'nis'in köşkünde konaklayıp Bağdad'a tamamen hakim oldu. Beckem Bağdad'a gelmeden evvel Ebu Zekeriyya Yahya b. Said es-Susi aracılığıyla İbn Raik ile mektuplaşıyordu.

Ebu Zekeriyya bu olayları şöyle anlatır:

Beckem'e İbn Raik ile arasını bozmamasını ve ona karşı alenen rekabet etmemesini tavsiye et! iğimde bana: "Neden bunları bana tavsiye ediyorsun?" diye sordu, ben de ona: "İbn Raik senin reisindir ve sen onun emrinde çalışan bir kimsesin. Aynı zamanda o senden daha güçlüdür. Adamları çok daha fazladır ve halife şu anda ondan yanadır. Onun malı senin malından çok daha fazladır" dedim.

Bu sözlerim üzerine bana şöyle karşılık verdi: "Adamlarının çok olduğuna bakma, hepsi aynen içi boş ceviz gibidirler. Ben onları çok denedim. Onların çokluklarına azlıklarına hiç de aldırış etmem. Halifenin bu gün için ondan yana olması meselesine gelince, bu bana asla zarara vermez. Adamlarımın katında da pek önemli bir olay değildir. Parasının benden çok daha fazla olması bir önem taşımaz. Ben adamlarıma gerekli ödemeleri yaptım. Ayrıca her zaman bana yetecek kadar da yanımda yedek akçem vardır." Sonra: "Sence yanımda ne kadar para olabilir?" diye sohınca ona bilmediğimi söyledim. Buna rağmen: "Ne kadar tahmin edersin?" diye ısrar edince: "yüz bin dirhem" dedim. O bunun üzerine: "Hey Allah sana mağfıret etsin; şu anda yanımda hiç de ihtiyacını duymadığım elli bin dinarlık bir param var" dedi.

19 es-Sfili s. 106.

20 es-S iili. s. 106; Buna karşılık İbn Miskeveyh Beckem'in 12 Zilhicce Pazartesi günü gecesini Bağdad'a girdiğini (I, 395-396), İbn Tağribirdi, (III, 263) ise, gününü belirtmeksizin sadece yılolarak 326'yı kaydederler.

Ayrıca bk. Arı b. Sa'd, Sılatu't--Taberi, s. 316; Defremery, a.g.m.. s. 144.

21 es-Siili, s. 106; İbn Miskeveyh, I, 396; İbnü'l-Esir, V, 347 vd.; İbn Kesir, XI, 189.

AHMET AGIRAKÇA

Beckem Bağdad'ı ele geçirdiğinde bana: "Yanımda elli bin dinar para var" dediğim günü hatırlıyor musun? Vallahi o gün elimde beş bin dirhemden başka tek kuruşum yoktu" dedi. Ben de ona: "Bu da benim katı~da senin güvenilirliğini yitirir demektir" şeklinde karşılık verince o: "hayır, sen İbn Raik' a giden elçimdin. Eğer yanımda az para olduğunu sana söyleseydim, gerçekten maneviyatın zayıflar, gerekli müdafaayı yapamaz, böylece düşman bize galip gelirdi. Bun~an dolayı senin maneviyatını güçlendirmeyi ve güçlü bir moral ile oraya varıp İbn Raik ile konuşmanı ve onun kalbine korku salmanı arzu etmişim." Beckem'in bu sözlerini Ebu Zekerriyya şöyle değerlendirmektedir: "Bana bunları anlatınca gerçekten kurduğu planları ve zekasının seviyesini anladım ve yaptıklarını beğendim."

Artık Bağdad'taki görevi başına geçen Beckem yönetim faaliyetlerine başladı. Halife ile gerekli iş ve istişareler yapıyordu. Ernirü'l-ümera olduktan sonra yaptığı önemli işlerden biri Musul'a Hamdaniler üzerine sefere çıkması idi.

3 Muharrem 327 (31 Ekim 939) Salı günü Halife er-Razı Billah ile yeni Emirü'l-ümera Beckem Musul ve Diyar-Rabia'ya gittiler²².

Nasirüddeve b. Hamdan'ın her yıl Bağdad'a göndermesi gereken iltizam bedellerini göndermediğinden Halife er-Razı ona ~ir hayli içerleyerek Beckem ile birlikte, yanına Kadı el-Kudat Ebu'l-Hüseyn Omer b. Muhammed'i de alarak Musul'a gitti. Tekrife ulaştıklarında er-Razı orada ikamet etti. Beckem ise Dicle'nin doğu yakasından yoluna devam etti. Nasiruddevle Beckem'i Musul'a altı fersahlık bir uzaklıkta bulunan, "el-Kuheyli" denilen mevkiye karşılayıp şiddetli çarpışmalara giriştiler. Nasiruddevle mağlup olarak geri çekildi, adamları da Nusaybin' e kadar gittiler. Beckem onları takip ederek Musul' da konaklarnaksızın yoluna devam etti²³.

Ancak Ebu Bekr es-Suli, Beckem'in bir kaç gün Musul'da kaldığını kaydederek şunları anlatır: "Beckem tekrar ilk savaştığı yere gelip Musullularla çarpıştı. O, Musul halkına karşı çok kötü davranmıştı. Hatta Halife er-Razı Billah Beckem'e haber jönderip adamlarının halka karşı kötü muamelelerinden vazgeçmesini istemişti²⁴ .

Beckem Nusaybin'e ulaştığında Nasirüddeve İbn Hamdan Amid'e²⁵ gitti. Beckem buradan er-Razı Billah'a başarılarını ve fetih müjdesini bildirdi. Bunun üzerine Halife Tekrit'ten hareket ederek Musul'a gitmek üzere nehir yoluyla yola koyuldu ve 3 Safer 327 (30 Kasım 938) günü Musul'a vardı. er-Razı Billah'ın yanında bir grup Karmati bulunuyordu. Bunlar Beckem'in zafer mektubu ulaşmadan evvel er-Razı' nin yanından ayrılarak, Bağdad'a geri döndüler. İbn Raik de sürekli olarak bunlarla mektuplaşmaktaydı. Bin kişi civarında olan Karmatiler Bağd~d'a ulaşınca bir müddetten beri Samarralı bir katibin evinde gizlenmekte olan ~bn Raik ortaya çıktı. Karmatilerle birlikte iki bin kişilik bir kuvvete sahip olan İbn Raik Daru'l-hilafeye saldırmaksızın Bağdad'ı ele geçirdi.

²² Halk Halifenin ve Beckem'in Hamdanoğlu Nasiruddevle üzerine gitmesini pek hoş karşılamamıştı, zira Musul'dan Bağdad ve Samara'ya sürekli gıda maddeleri gelmekteydi, es-Sali, sh. 109.

²³ Mes'udi, Murucu'z-Zeheb, Mısır 1965, LV, 338 İbn Miskevih, I, 405; İbnü'l-Esir, VIII, 353, Arib b.Sa'd, a.g.e., s. 317; İbn Kesir, Xi, 189; İbn Tağribirdi, en-Nucam. III, 264.

²⁴ es-Sui, s. 128-129.

İbn Raik'in adamları Dicle kenarında olan Beckem'in evine saldırarak buradaki muhafızları kaçırtıp evi yağmaladılar ve ateşe verdiler. Sonra halkın anlattıklarına göre İbn Mukatil, İbn Raik'e büyük miktarda paralar götürüp teslim etti.

İbn Raik bunları askerlere dağıttı. Her bir süvariye beş dinar, yayalara da birer dinar verdi. İbn Raik şehrin musallasına çıkınca, Beckem'in adamlarından bazıları gelip eman istediler. Bunlar arasında Yaruh ve Saygon adlı kumandanlar vardı.

Beckemiler İbn Raik'e tabi oldular.

Bu arada Vasıt'ta bulunan Yınal et-Tercüman yanındaki bir grup asker ile birlikte Bağdad'a gelmişti. Yınal et-Tercüman, İbn Bedr eş-Şarabî ile bir araya gelerek İbn Raik'e karşı çarpışmalara girmişlerdi. Bu çarpışmalar 8 Safer 327 (5 Aralık 938) günü meydana gelmiş ve bu sırada bir kaç yerinden yaralanan İbn Bedr eş-Şarabî üç gün sonra vefat etmişti. İbn Raik aynı şekilde İbn Mukatil'den aldığı paraları da Karmatîlere ve diğer askerlere dağıtmış ve "Mü'nis'in evi" diye tanınan eski evine gidip yerleşmişti. İbn Yezdad'ı Bağdad Şurtalığına tayin eden İbn Raik Dar'ül-Hilafeye dokunmamıştı. Safer ayının son günlerinde Yınal et-Tercüman, İbrahim b. Halef vs. İbn Raik'e karşı saldırılarını sıklaştırmışlarsa da hepsini bertaraf etmişti. Bu arada İbn Raik'in adamı olan Fatik düzenli bir askerî birlik ile 2 Rabiü'l-evvel 327 (28 Aralık 938) tarihinde Bağdad'a geldi²⁶.

Bu durumu haber alan er-Razî Billah derhal nehirden karaya çıkıp Musul'a giderek oradan Beckem'e durumu bildirdi. Bu haberi olan Beckem'in Nusaybin'den geri dönmesi üzerine durumdan haberdar olan Nasirüddevlî de Amid'den Nusaybin'e gelerek, Nusaybin ve Diyar-Rabia'yı tekrar ele geçirdi. Bu sırada meydana gelen olaylar ve vukuu bulan gelişmeler Beckem'i endişeye düşürmüştü. Bunun için adamlarından bazıları yavaş yavaş süzülüp Bağdad'a gittiler.

Beckem adamlarını yanında tutmayı gerekli görüyordu. Bunun için şöyle demişti:

"Halife ve emirü'l-ümera sadece Musul kasabasını ele geçirebilmişlerdi. Bu arada İbn Raik'in Bağdad'ı hakimiyeti altına aldığı haberi kendisine ulaşmadan evvel durumdan haberdar olmadığı için Nasirüddevlî Beckem ve Halife er-Razî'ye mektup gönderip barış yapmayı teklif etti ve borçlarından beş yüz bin dirhemlik bir kısmını acilen yolladı. Bunu haber alan Beckem duruma sevinerek hemen sulh yapılmasını için er-Razî'yi haberdar etti. Halife er-Razî bu teklifi kabul edip aralarında barış yapıldı. Barışın akdinden sonra er-Razî ve Beckem Bağdad'a doğru harekete geçtiler. Bu arada da İbn Raik Beckem ve Halifeye yazdığı mektuplarda onlardan özür dileyerek sulh yapılmasını talep etti ve Ebu Cafer Muhammed b. Yahya b. Şirzad'ı da elçi göndererek taleplerini onlara ilettiler. İbn Raik'in elçisi Musul'a gelip mektubu Beckem'e sundu, Beckem de gelen elçiye izzet ve ikramda bulunarak onu yanı başında oturtup ona gayet iyi davrandı. Daha sonra durumu ve elçiyi er-Razî'ye takdim edince Halife ile Beckem İbn Raik'in isteğine olumlu cevap vererek Kadı el-Kudat Ebu'l-Hasan Ömer b. Muhammed'i mektupla birlikte ona göndererek Furat Nehri yolu Diyar-Mudar, Harran, er-Ruha (Urfa) ve çevresi ile Kinnesrin ve Avasım bölgelerini onun emrine verdiler. İbn Raik bu teklifi derhal kabul edip 3 Rabiü'l ahir (28 Ocak) günü Bağdad'ı terketti.

Diğer taraftan er-Razî ile Beckem 9 Rebiü'l ahir (3 Şubat 939) günü Bağdad'a geri döndüler²⁷.

25 Diyarbekir.

26 es-Sım, s. 117-120; İbnü'l-Esir, VIII, 354; İbn Kesir, XI, 189; H. Zirikli, el-A'lam. aynı madde.

27 İbn Miskeveyh, I, 408-409; İbnü'l-Esir, VIII, 354; Ancak es-SiHi (sh. 131) de Beckem ve Halifenin 8 Rabi'u'l-ahir (2 Şubat) günü Bağdad'a geldiklerini kaydeder.

AHMET AGIRAKÇA

Beckem'in adamları Bağdad'a Babu'l-Haşiml'den girmeğe çalışırken Dicle' de epey kayıp verdiler. Bir kısmı suda boğuldu. Bağdad halkı, onlar için "Musul halkına karşı yaptıkları zulmün karşılığını gördüler" diye söyleniyordu²⁸. Halife Bağdad'a girince olup bitenlere karışanlar için genel af ilan etti.

Beckem şehre geldikten sonra Rabiü'l-ahir ay'ı sonlarında bir Cumartesi günü kumandan ve diğer devlet ricalinin katıldığı büyük bir ziyafet verdi. Bu ziyafeti en-Necmi mahallesinin alt taraflarında halkın elinden zorla aldığı hurma bahçelerini düzeltip ağaçlarını kestirdiği ve bu gibi eğlenceler için yaptırdığı bir alanda vermişti. Burada büyük ateşler yakınıp e~lendiler. Farisiler kış aylarının sona erdiği günlerde bu gibi eğlenceler yaparlardı ⁹.

Diğer taraftan Beckem, Hacib Zeki, İbn Verka, İbn Cafer el-Hayyat ve İbn Hakan'a hilatler giydirip onlara büyük miktarda paralar dağıttı. Aynı şekilde İbn Raik'e yardım eden ve sancakları üzerine "İÜ'lü' er-Raik~" ibarelerini yazdıran İÜ'İÜ'ü yakalattı. Beckem Bağdad'ı yeniden ele geçirincede İbn Raik'in evini kendisine bir görüşme yeri yapıp buraya her Cuma ve Salı günleri gelirdi³⁰.

Beckem'in Bağdad'ta yönetimi yeniden eline geçirdiğini görüyoruz. Ama pürüzleri hiç bir zaman sona ermiyordu. Bu arada Ve zir Ebu'l-Feth el-Fazl b. Ca'fer b. el-Furat, 8 Cemaziyel-evvel 327 (4 Mart 939) Pazar günü Remle' de vefat etti³¹.

Vezir Ebu' i Feth Bağdad'tan Şam'a gittiğinde yerine vekalet etmek üzere Abdullah b. Ali en-Nukri'yi vekil bırakmıştı.

Yine bu arada Beckem vezir Ali b. Halef b. Tabbab'ı yakalatmış ve yerine Ebu Ca'fer Muhammed b. Yahya b. Şirzad'ı vezirliğe tayin etmiş bulunuyordu.

Ebu Cafer büyük gayretlerle Beckem ile el-Beridi arasında sulh görüşmelerini başlatıp gerçekten barışın yapılmasını sağladı. Buna göre el-Beridi'ye her yıl ödenmek suretiyle altı yüz bin dinar karşılığında Vasıt ve çevresi iltizam edildi.

Vezir Ebu'l-Feth el-Fazl'ın Remle'de vefatından sonra İbn Şirzad Ebu Abdullah el-Beridi'nin Halifeye vezir olması için gayret sarfetti. Durumu olumlu karşılayan er-Razi Billah, el-Beridi'ye haber göndererek huzuruna çağırdı. el-Beridi de Recep 327 (30 Nisan 939) günü Halifenin huzuruna gelip görevi üstlendi³².

Bu arada fiyatların çok yükseldiğini protesto eden halk, hamamları basarak içerdekilerin elbiselerini alıp götürdüler, hatta halk öyle bir galeyana geldi ki, bir cenaze alayına saldırdılar.

Ebu'l-Abbas İbnü'l-Furat'ın evi basılarak ellerinde bulunan bütün mal ve paralarına el konuldu.. İbnü'l-Furat'ın bu hazinelerinin İbn Raik'e alt olduğunu iddia. ederek bu baskını bizzat Beckem yaptırmıştı.

28 es-Saıı, sh. 131. 29 es-St1li, sh. 132. 30 es-Smi, aynı yer.

3\ es-Saıı, 133.

32 İbn Miskevayh, -1, 409; İbnil'I-Esir, VIII, 355. Ancak Ebu Bekr es-Suıı (s. 134) bu hususta ayrı bir bilgi kaydederek şöyle der: "Fakat bu vezaret uzun sürmedi. El-Beridi, bu görevden kendisi vazgeçti. Durumları kanışıklığını gören el-Beridi, Halife tarafından başansızlıkla itham edilmekten korktuğu için bu görevden affını istemişti. Diğer taraftan daha evvel Ebu'l-Feth'e vekalet etmekte olan Abdullah b. Ali en-Nukri'yi işlerini yönetmek ve kendisine vekalet etmek üzere Halifenin huzurunda görevlendirdi.

Bu yılda otorite boşluğundan yararlanan herkes bir taraftan karışıklıklara girişiyordu. Kürtler, Horasan'dan gelen bir Hacc kafilesine saldırıp hacıları~ bütün mallarına el koydular. Diğer taraftan Bağdad'a bir grup hacı ile ulaşan İbn Hiitem'in ve yanındakilerinin Karmatlıların saldırısından korkulduğu için Hacc'a gitmelerine müsaade edilmedi.

Bu arada Beckem Necah'ın kardeşi Seliime'yi tutuklatarak ondan elli bin dinar aldı ve bahçelerine el koydu³³. Aynı şekilde 327 yılında Beckem ileri gelen Türk kumandanlarından "Balba" adıyla bilinen birisini Enbar' da kendisine vekil yaptı. Balba, Beckem'e yazdığı bir mektupta o sıralarda Şam'da bulunan İbn Raik' a karşı rahatça koyabilmek için bütün Fırat nehri çevresinin emrine verilmesini talep etti. Beckem Balba'nın bu isteğini yerine getirdi o da er-Rahba'ya gidip İbn Raik ile ilişki kurdu ve onunla mektuplaşıp anlaşarak Beckem ve halife er-Riizi'ye karşı muhalif davranmaya başladı. Ayrıca Balba halka İbn Raik'in lehine bir araya gelmeyi teklif etmeye başlamış ve etrafında bir hayli adam birikmişti.

Balba'nın durumunu haber alan Beckem hacibi Adı ve azatlısı Bustekin ile birlikte dört yüz kişilik bir askeri birliği üzerine göndemiş ve sür'atle yol almalarını ve oraya varıncaya kadar dunnadan yollarına devam etmelerini emretmişti.

Yola çıktıkları haberi er-Rahba'ya ulaşmadan kendilerinin oraya varıp Balba'yı baskına uğratmalarını istedi. Bunlar aynen Emirül-ümera Beckem'in emirlerini yerine getirerek Heyt'e varıp buradan yol rehberleri olarak el-Beriyeye yoluna girdiler. Bu askeri birlikler Bağdad'tan er-Rahba'ya beş günde ulaşarak hiç bir şeyden haberi olmayan Balba'yı aniden basıverdiler. O sırada yemek yemekte olan Balba, bağdad'dan bir askeri birliğin üzerine geldiğini haber alınca hemen kaçıp bir dokumacı dükkanına sığındı ancak, onun nerede gizlendiğini öğrenip yakaladılar ve bir devenin sırtına bağlayıp Bağdad'a götürdüler. Hapse atılan Balba ömrünün sonuna kadar burada kaldı³⁴. Hatta Beckem'in onu zehirlediği de kaydedilir³⁵.

Beckem 'in el-CiMi bölgesine Gitmesi

H. 327 yılında ortalığa iyice egemen olan Beckem, Bağdad'tan hareket ederek el-Cibiil bölgesine gitti. Beckem bu günlerde Ebu Abdullah el-Beridi ile anlaşarak, Sara adındaki kızıyla evlenip onunla akrabalık bağı kurdu³⁶. Aralarının iyi olduğu bu günlerde el-Beridi Beckem'e gönderdiği bir mektupta el-Cibiil bölgesine hareket etmesini, burayı fethederek tamamen ele geçirmesini teşvik edip dunnuş, kendisi el-Cibiil bölgesine gittiği takdirde onun da Ahvaz üzerine yürüyerek şehri Büveyhoğullannın elinden almayı düşündüğünü söylemişti. Beckem ile el-Beridi bu konuda görüş birliğine varınca, Beckem de yakın adamlarından beş yüz kadar kişiyi Hacibi Adı komutasında el-Beridi'ye yardımcı olarak gönderdi. Ayrıca yakın adamı ve müsteşarı Ebu Zekeriyya es-Susi'yi el-Beridi'ye göndererek onu Ahvaz'a hareket etmeye teşvik etmesini tavsiye etti. Ayrıca Viisit'tan Ahvaz'a gideceği sırada ona vekillet etmek üzere görevlendirdi.

Beckem Hülvan'a giderken Ebu Zekeriyya es-Sus! de Ebu Abdullah el-B eridi'nin yanına gidip onu Sus ve Ahviiz'a yürümeye teşvik etti. Halbuki Ebu Ab-

33 es-Saif, sh. 136.

34 İbn Miskeveyh, I, 409-410; İbnü'l-Esir, VIII, 355.

35 İbn Miskeveyh, I, 410. es-Saif, öldürüldüğünü kaydeder, s. 140.

AHMET AGIRAKÇA

dullah el-Beridi bu günleri kollayıp duruyor ve Beckem'i Bağdad'tan uzaklaştırdığı anda oraya gidip şehrin hakimiyetini ele geçirmeyi tasarlayıp duruyordu. Ebu Zekeriyya onu Ahvaz'a harekete teşvik etmesine rağmen o bir adım ileri bir adım geri tereddüt edip duruyor ve Beckem'in herhangi bir hezimete uğramasını veya öldürülmesini bekleyip duruyordu. Ebu Zekeriyya bir ay kadar bir müddet Ebu Abdullah el-Beridi'nin yanında durdu ve onu sürekli Ahvaz üzerine yürümeye teşvik etti. Ancak Ebu Abdullah el-Beridi Ebu Zekeriyya'yı hep oyalayıp durdu.

Ebu Zekeriyya durumu sezince derhal Beckem'e bir mektupla olup bitenleri ve Abdullah el-Beridi'nin düşüncelerini bildirmesi için gizlice Hacib Adl'e söyledi.

Adı güvendiği bir süvariye Beckem'e göndererek ona gerekli bilgiyi ulaştırdı.

Beckem yoluna devam ettiği bir sırada bu mektubu alınca son derece hızlı koşan atlara binerek derhal Merkeze geri döndü ve askerlerini arkada bırakıp kendisi bir an evvel Bağdad'a ulaştı. el-Beridi Beckem'in Bağdad'a gittiği haberini alınca sükd-u hayale uğradı, arkasından Beckem'in üzerine gelmekte olduğu haberini de alınca daha çok endişelenmeye başladı³⁷. el-Beridi, Beckem'in adamı olan Ebu Zekeriyya'yı Bağdad'a gönderip ona şefaatte bulunmasını istedi. Ancak Beckem kendisine karşı bu duyguları besleyen ve ona tuzak kurmaya çalışan el-Beridi'yi affetmedi.

Beckem'İN Vasıt'ı Zabtı

Beckem Bağdat'a geldikten sonra Vasıt'a hareket etmek üzere işlerini tamamladı. Her türlü hazırlıklara girişip ona karşı koymasın diye haberin el-Beridi'ye ulaşmasına engel olmaya çalışarak yolları kontrol altına aldı. Beckem nehir yoluyla 20 Zilkade 338 (28 Ağustos 940) günü Bağdad'tan hareket ederek askerlerini de karadan Vasıt üzerine sevketti. Diğer taraftan el-Beridi'yi vezaretten azlederek yerine Ebu'l-Kasım Süleyman b. el-Hasan b. Mahled'i tayin etti. el-Beridi'nin bu vazireti bir yıl, dört ay, ondört gün sürmüştü. Aynı zamanda el-Beridi ile ilişkisi bulunan ve bu işleri tezgahlayıp duran katibi İbn Şirzad da tutuklanarak ondan yüz elli bin dinar para alındı. .

İbn Şirzad'ın görevinden azledilmesi üzerine yerine katibliğe Ebu Abdullah el-Kufi getirildi. İbn Şirzad on dokuz ayan üç gün müddetle Beckem'e katiplik yapmıştı. Onu yakalatıp görevden uzaklaştırdıktan sonra Tekinek' e emir verip derhal ve sür'atle Ebu'l-Kasım el-Kelavazi başta olmak üzere bütün divan yöneticilerini, mühendis ve diğer görevlileri toplayıp onlara neler yapmaları gerektiği hususunda talimat vermesini istedi. Ayrıca bunlara da kimleri toplantıdan sonra yakalatıp işlerine son vereceklerinin bir listesini eklemişti. Zira bu görevliler Ebu Ca'fer b. Şirzad'ın adamları idi. Bunları toplayan Tekinek görevlerini ve kendilerine yapmaları gereken işleri hatırlattıktan sonra kalkıp gidecekleri sırada listede isimleri bulunanları tek tek tutuklattı. Bu tutuklananlar arasında Ebu'l-Hasan Tazad b. İsa, Muhammed b. Hasan b. Şirzad, Herme adı ile bilinen zat ile bir çok katip ve diğer görevlilerden bir hayli kimse vardı. Bunlar tutuklandığı gibi mallarına el konu veya her birinin belli miktarda para ödemeleri istendi³⁸.

İbnu'l-Esir ve İbn Miskeveyh bu günlerde meydana gelen son derece ilginç bir olayı kaydederler: Beckem' in yakın adamlarından ve onun ev hizmetlerini gö-

37 İbn Miskeveyh, 1,411-412; İbnü'l-Esir, VII, 361-362.

38 İbn Miskeveyh, I, 415; Ebu Ali et-Tenuhi, Kitabu'l-Ferec ba'de's-şidde. Kahire 1903, II, 131 vd.; İbn Tağribirdi, III, 270; Ayrıca bk. bu konuyu teferruatla anlatan es-Sull, s. 146-148.

EMIRUL-UMERA EBUL-HÜSEYİN BECKEM ET-TÜRKİ

61

ren bir katibi vardı. Beckem Vasıt' a giderken onu da yanına aldı. Gemide birlikte Dicle nehrinde seyrediyorlardı. Tam o sırada bir posta güvercini gelip gemiye konmuş, güvercin yakalanıp Beckem'e götürülmüş, kuyruğunda bir mektubun asılı olduğu görülmüştü. Beckem mektubu açıp okuyunca bu mektubun adı geçen katibinden Abdullah el-Beridi'nin yanında bulunan bir kardeşine yazılmış olduğu müşahade edildi. Mektupta Beckem'in Vasıt'a el-Beridi üzerine yürümeye hazırlandığı haber veriliyordu. Beckem, bunu okuyunca hayretlere kapıldı ve son derece kızarak bu katibi derhal getirmelerini söyledi. Katibi getirdiklerinde Beckem bu mektubu alıp ona verince katibi hiç de inkar etmeksizin bu mektubun kendisine ait olduğunu itiraf etti. Çünkü mektup onun bizzat el yazısı ile yazılmıştı.

İnkâr etme imkanı yoktu. Zira yazısını Beckem tanıyordu. Beckem derhal öldürülmesini emretti. Katib öldürülüp hemen o anda Dicle nehrine atıldı³⁹.

Beckem'in Vasıt'a hareket ettiğini haber alan el-Beridi şehirden ayrılarak Basra'ya gitti. Ancak orada ikamet etmedi. Beckem Vasıt'a ulaştığında şehirde hiç kimseyi bulamadı. O gün burayı tamamen ele geçirdi. Beckem'in daha evvel el-Ci bal bölgesine gönderdiği ordu Deylemilerle çarpıştı. Muizzüddeve bu orduyu mağlub edememişti. Ancak ağabeyi Rüküddevle'nin ona yardım etmesiyle Vasıt'a kadar ilerleyip şehrin bir kısmını işgal etti. Bunun üzerine Beckem buralara takviye kuvvetler gönderince Rüküddevle'nin askerleri geri çekilmek zorunda kaldı⁴⁰.

H. 329 Rebiü'l-evvel ayı ortalarında (940 yılı sonu ile 941 yılı başında) erRazi Billah Ebu'l-Abbas Ahmed b. el-Muktedir vefat etti⁴¹. er-Razi Billah vefat edince, Beckem halifenin nedimlerini, edip ve şairleri ve kendileriyle vakit geçirdiği kimseleri toplayıp bunlardan halifenin istifade ettiği şekilde istifade etmeye heves etti. Ancak onlarla oturup kalkmaktan birtürlü zevk alamadığı gibi birşey de anlamadı. Bu nedimler arasında genç bir tabib olan Sinan b. Sabit esSabi bulunuyordu. Beckem onu yanına çağırdı ve kendisinde sürekli kızgınlığa meylettiren bir hissi olduğunu söyledi. İstemediği halde, bu sinir ve kızgınlığını bir türlü yenemediğini ifade eden Beckem'e Sinan sürekli nasihatta bulundu ve ona bu duygunun kötü olduğunu, başkalarına kızmanın dışında yumuşaklık ve hilm duygusuna sahip olmak gerektiğini, affetmek ve adaletle davranmanın ve bu duyguları taşımamanın daha güzel olduğunu sürekli anlatıp durdu. Beckem'in daha evvel sahip olduğu o kaba duygularının büyük bir kısmını atıncaya kadar ona telkinde bulundu ve nihayet başkalarını öldürmek ve cezalandırmak duygularını hafifletmeye çalıştı⁴².

Er-Razi Billah vefat edince hilafet işi ve yeni bir halife tayini meselesi o sıralarda Vasıt'ta bulunan Ebu Abdullah el-Ktifi'nin dönüşüne ba~lı kalmış bulunuyordu. Beckem'in de o sıralarda Vasıt'ta olduğu bilinmektedir . Daru'l-Hilafe'de bu şekilde beklerneye koyulmuşken o sıralarda Beckem'in el-Kufi ile gönderdiği bir mektubu ulaştı. Bu mektupta el-Ktifi'nin er-Razi Billah'ın, veziri Ebu'l-Kasım

39 İbn Miskeveyh, I, 414; İbnü'l-Esir, VIII, 362; İbn Kesir, XI, 192.

40 İbn Miskeveyh, I, 415; İbnü'l-Esir, VIII, 363; İbn Kesir, XI, 191; Ayrıca bak. K.V. Zettersteen, "Beekern" mad., I.A. II, 433.

41 es-sali, 149; İbn Miskeveyh. 1,416-417; İbnü'l-Esir, VII, 366; İbn Kesir, XI, 196.

42 es-Sali, sh. 183- i 84.

AHMET AGIRAKÇA

Süleyman b. el-Hasan ve di~er vezirlerle divan başkanları, kadılar, Abbasoğulları ve şehrin ileri gelenleri⁴ ile bir araya gelerek yaşayışından ve kendisinden emin ve memnun olunan bir kimsenin hilafete getirilmesi hususunda istişare etmeleri isteniyordu. el-KUfi, bütün bunları Beckem'in evinde bir araya toplayıp onlarla istişare etti, önce İbrahim b. el-Muktedir'in teklif edildiği görüldü: O g~n bu isim etrafında konuşuldu. Ertesi gün tekrar bir araya geldiklerinde İbrahim hakkında ittifakla karar verilip 20 Rebi'ül-evvel (23 Aralık 940) günü Daru'l-Hilafe'ye çağrılarak kendisine bey'at edildi ve seçmesi için kendisine lakablar teklif edildi, nihayet "el-Muttaki Lillah" lakabını seçince bütün halk ve orada bulunan herkes ona bey' at etti. el-Muttaki Lillah, hilafet makamına geçtikten sonra Vasıt'ta bulunan Beckem'e hil'at ve sancaklar gönderdi.

Beckem, er-Razi'nin ölümünden sonra ve el-Muttaki'nin hilafete seçilmesinden önce Daru'l-Hilafe'de hoşuna giden sergi, eşya ve aletleri almaları için birisini göndermiş ve bunları kendisine almıştı. Selame et- Tftlünü hacip tayin edildi. Süleyman b. el-Hasan' ı da vezirlikte bıraktı. Ancak o vezirliğin yalnızısını taşımakta, yönetirnde hiçbir fonksiyonu bulunmamakta idi. Devletin bütün yönetim işi Beckem'in katibi el-Küfi tarafından deruhte ediliyordu⁴⁵.

Beckem'in Öldürülmesi

Abdullah el-Beridi Basra'dan Mezar'a bir ordu gönderdi, buna karşılık Beckem de Tüzün ve Nüştekin komutasında bir orduyu bunlara karşı çıkardı. Her iki ordu çarpışmalara girişip, ilk anda Tüzün mağlub olur gibi dönünce hemen Beckem'e mektup yazıp oraya yetişmesini istedi. Beckem de hemen Vasıt'tan hareket edip Receb (Nisan) ayı ortalarında yola koyuldu. Ancak yolda aldığı bir mektupta Tüzün ve Nüştekin'in el-Beridinin askerlerine karşı galip geldiklerini ve zafer elde edildiği bildiriliyordu. Bunun üzerine Beckem hemen Vasıt' a geri dönmek istemişse de adamlarından Ebu Zekerriyya es-Susi ava çıkmasını teklif etti, o da bu teklifi kabul ederek ava çıktı ve Gür (Cür) nehri yakınlarına kadar avlanıp durdu. Buralarda birçok mal ve servete sahip olan Kürt aşiretlerinin bulunduğunu işitince gönlü bu mal ve servetlere meyletti ve bunları ele geçirmeyi düşündü. Bu kovalamalar ve esnasında hemen yanında bulunan birkaç adamıyla birlikte üstelik kalkansız olarak bu Kürtler üzerine yürüyüp ve onları önüne katıverdi. Kaçan Kürtlerden birisine bir ok attı, ancak isabet ettiremedi. Attığı her oku mutlaka isabet ettirmesine rağmen ikinci bir ok daha attı fakat yine isabet ettiremedi. Tam o sırada bu Kürtlerden birisi gelip onu mızrakla vurup karnını deşti. Böylece Beckem 21 Receb 329 (21 Nisan 941)⁴⁶ tarihinde hayatını kaybetti. Başsız kalan askerleri ne yapacakları hususunda kendi aralarında ihtilafa düştüler. Bunlardan binbeşyüz kişi civarında olan Deylemler, el-Bendi' nin yanına gitti.

Bu sıralarda el-Beridi, kardeşleriyle birlikte Basra'dan kaçmayı düşünüyordu. Çünkü Bec~em Basra halkıyla mektuplaşmış, gönüllerini kazanmış ve kendisine bağlamıştı. İşte bu sırada el-Beridi ve kardeşleri hiç ummadıkları bir yerden büyük bir ferahlığa kavuştu ve en büyük düşmanlarından kurtuldular. Beckem'in ölmünden sonra ona bağlı Türkler Vasıt' a geri döndü ve burada Beckem tarafın-

44 Ebu'l-Hasan Ali b. İsa, Muhammed b. Kasım el-Kerhi, Divfüü'I-Ceyş sahibi Ebu Bekr Osman b. Said es-Sayrafi vs. kimselerdi, bk. es-Silli, sh: 187.

45 es-Silli, 188, 191.

46 İbn Miskeveyh, II, LO. Ancak İbnü'l-Esir (VIII, 371) onun 26 Receb, (26 Nisan) İbn Kesir ise (XI, 200) 23 Receb (23 Nisan) günü öldürüldüğünü kaydederler. Ayrıca bk. Hakkı Dursun Yıldız, Beckem, DİA, V,287288. .

EMİRUL-UMERA EBU'L-HÜSEYİN BECKEM ET-TÜRKI

63

dan hapse atılmış bulunan Tekinek hapishaneden çıkarılıp serbest bırakıldı o da bu Türkleri alıp Bağdad'a giderek el-Muttaki Lillah'a itaatini arzetti. Beckem'in ölümünden sonra Bağdad'ta Ebu' I-Hüseyn Ahmed b. Meymun devlet işlerini ve emiru'l-ümeralığı yürütmeye başladı. el-Muttaki Lillah Beckem'in evine ve mallarına el koydu, orada bulunan herşeyini aldı. Beckem evinde ve sahrada bir sürü hazine ve definelere sahipdi. Bir gün başına bir felaket gelmesinden korktuğu için bu define~.eri toplayıp biriktirmiş, ancak maalesef ölmüş ve bu mallara kavuşamamıştı. Ölümünden sonra Beckem'in evinde bir milyon iki yüzbin dinar para ele geçirildi. Beckem iki yıl, sekiz ay, dokuz gün müddetle emiru'l-ümeralık görevini yürütmüştü⁴⁷.

Beckem arapça anlar fakat konuşmazdı. "Konuşursam hata ederim. Yöneticilerin hatası da affedilmez, ayıp kabul edilir" derdi. Çok zengin olduğu için epey sadaka verirdi. Bağdad'ta büyük bir hastane binası yaptırmış ancak bitirmeden öldü~ için bunu daha sonraları Büveyhoğullarından Adududdevle bitirmişti⁴⁸.

Beckem Halife er-Razi'nin rızası ve bilgisi dışında üzerinde adı ve resimlerini darbettirdiği dinar ve dirhemler bastırmıştı. Halife er-Razi'nin müeddiblerinden (Lalalarından) Ebu'l Hasan el-Arudi şöyle anlatır: Bir gün Halifenin huzuruna vardım. Çok üzgün ve dalgın idi. Elinde bir kaç dinar ve dirhem vardı. Bana yanına y.aklaşmarnı söyledi ve elindeki din-ar ve dirhemleri gösterdi. Her bir dinar ve dirhem bir kaç miskal ağırlığındaydı. Uzerlerinde Beckem'in resimleri vardı. Etrafında da şunlar yazılı idi:

"Biliniz ki, izzet yücelik insanların efendisi Emiru'l-muazzam Beckem'e aittir." Er-Razi bunları bana gesterip: "Görmüyormusun bu adam'ın yaptığını?" dedi.

Ben de ona, devlet görevlilerinin her zaman hükümdarları böyle üzdüğüne örnekler vererek anlatıp onu teselli etmeye çalıştım.. "49 Beckem'in bu dinar ve dirhemleri kendi insiyatifi ile bağımsız bir hükümdar gibi bastırmış olduğu görülmekte. dir.

47 İbn Miskeveyh. II, i i; İbnü'l-Esir, VLLI, 372; İbn Kesir, XI, 200-201.

48 İbn Kesir, XI, 200; İbn Tağribirdi, 272.

49 Mes'udi, Muruc, LV, 337-338. Ayrıca bk. es-Sali, sh. 136.